

کارکرد الگوی بازدارندگی در جنگ پیشگیرانه امریکا علیه عراق در سال ۲۰۰۳ م (با تأکید بر عوامل اثرگذار داخلی عراق)

محمد باقری^۱

شهرام نوروزانی^۲

جلیل چراغ^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۱/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۱/۱۳

چکیده

بازدارندگی راهبردی است که طی آن یک قدرت، از تهدید به انتقام‌گیری برای ممانعت از حمله دشمن استفاده می‌کند. ایده بازدارندگی به اندازه خود جنگ قدمت دارد. با توجه به توانمندی‌های نظامی طرفین، دو نوع بازدارندگی متقارن^۴ و نامتقارن^۵ قابل بحث است. در بازدارندگی نامتقارن موازنه وحشت اساس توازن خواهد بود و در آن از الگوها، روش‌ها و سخت‌افزارهای ناهمگون، ناهمجنس و متفاوت استفاده می‌شود. بهانه وجود سلاح‌های کشتار جمعی در عراق از سوی آمریکا به نوعی عدم تعادل و حالت بازدارندگی نامتقارن را بین رژیم عراق و ایالات متحده آمریکا ترسیم نمود. کشور عراق از ده سال قبل از تهاجم آمریکا و متحدین به آن با معارضه گروه‌های داخلی و مخالفت‌های بین‌المللی روبه‌رو بوده است. از دید صاحب‌نظران علل ریشه‌ای بحران عراق در دو دسته عوامل داخلی و عوامل خارجی قابل برشماری است. شرایط به وجود آمده پس از حادثه ۱۱ سپتامبر، موجب شد تا دولتمردان ایالات متحده آمریکا سیاست خارجی یک‌جانبه‌گرایی، تهدید و اجبار را در فضای سیاسی بین‌المللی اتخاذ نمایند. دو رویداد یعنی فروپاشی ابرقدرت شوروی و ظهور آشکار ابرترویسیم به یکباره نشان دادند که بازدارندگی در قالب یک راهبرد، برای آمریکا دیگر موضوعیت ندارد و به جای آن «ره‌نامه جنگ پیشگیرانه» به عنوان جایگزین اتخاذ گردید. نتایج این تحقیق نشان داد که تعداد ۱۲ عامل اثرگذار داخلی بیشترین تأثیر را در این خصوص داشته‌اند که عدم درک راهبردی صدام از رفتار جامعه بین‌الملل، به ویژه آمریکا و روسیه در تهاجم به آن کشور، مهم‌ترین عامل شکست بازدارندگی نظامی عراق بوده است. نوع تحقیق توسعه‌ای- کاربردی و روش آن توصیفی-تحلیلی با رویکرد موردی زمینه‌ای بوده و هدف آن بررسی کارکرد الگوی بازدارندگی در جنگ پیشگیرانه امریکا علیه عراق در سال ۲۰۰۳ م با تأکید بر عوامل داخلی عراق است.

واژه‌های کلیدی: کارکرد الگو، بازدارندگی، ژئوپلیتیک، جنگ پیشگیرانه

۱. استاد و عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی Mh.afshordi@gmail.com

۲. دانش‌آموخته دکتری علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی shahramkofi@yahoo.com

۳. دانشجوی دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی j.charraakh40@yahoo.com

4. Symmetrical Deterrence

5. Asymmetrical Deterrence

۱- مقدمه:

فروپاشی ابرقدرت شرق و پایان جنگ سرد در حوزه‌های مفهومی و سیاست‌گذاری‌های راهبردی-امنیتی تحولات شگرفی را ایجاد نمود. به عبارتی با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی به عنوان مهم‌ترین منبع و کانون تهدید علیه غرب، تا مدتی مفهوم بازدارندگی دچار خلاء معنایی شد و کشورها برای تأثیرگذاری بر رفتار و اقدام کشورهای رقیب، بیش از ابزار نظامی از اهرم‌های اقتصادی بهره می‌بردند. این وضعیت موجب بازتعریف الگوی بازدارندگی مواجهه‌ی میان دو قدرت نظامی نامتوازن، شد. ۱۱ سپتامبر حادثه‌ای بود که این روند را متوقف نمود و نقطه عزیمت بسیاری از تحولات گشت. این حادثه منجر گردید که سردمداران آمریکا تلاش نمایند تا تهدیدات امنیت ملی خود را از طریق مقابله مؤثر و چندجانبه با کشورهای تهدیدکننده خنثی نمایند و برای تحقق چنین هدفی الگوهای متفاوتی را در دستور کار قرار دادند که از جمله می‌توان به ضرورت به‌کارگیری موازنه‌گرایی، اقدامات پیش‌گیری‌کننده، اقدامات یک‌جانبه‌گرایانه، سلطه‌گرایی بین‌المللی و همچنین اقدامات پیشگیرانه و عملیات پیش‌دستانه اشاره نمود.

در این مسیر آمریکا تلاش نمود تا نظام تک‌قطبی را بر نظام بین‌المللی حاکم نموده و دکترین جنگ پیشگیرانه و عملیات پیش‌دستانه را در دستور کار خود قرار دهد. در دفاع از این دکترین ادعا می‌شود که در آینده جنگی علیه آمریکا به وقوع می‌پیوندد هرچند احتمال دارد فوری نباشد ولی اجتناب‌ناپذیر است و به تأخیر انداختن آن هزینه‌ها و ریسک بیشتری دارد. راهبردپردازان دولت بوش پس از حوادث ۱۱ سپتامبر طیف جدیدی از تهدیدات امنیت ملی آمریکا را ترسیم نمودند. آنان موضوعاتی از جمله تروریسم، افراط‌گرایی، اصول‌گرایی اسلامی و همچنین سلاح‌های کشتار جمعی را به عنوان تهدیداتی نام بردند که می‌تواند راهبرد ملی کشورها را تحت تأثیر قرار دهد. یکی از دلایل تشدید تضاد موجود در روابط آمریکا با ایران را نیز می‌توان در راستای فعال‌سازی راهبرد جنگ پیشگیرانه مورد توجه قرار داد که البته چنین الگویی زمینه‌ساز جنگ‌های مداخله‌گرایانه آمریکا در کشورهای افغانستان و عراق نیز بوده است. در بررسی اتخاذ این شیوه عملیات توسط آمریکا می‌توان به این موضوع اشاره نمود که در راهبرد نوین امنیت ملی آمریکا انجام عملیات پیش‌دستانه به عنوان ضرورت جدید نام برده می‌شود که برای مقابله با تهدیدات قریب‌الوقوع تبیین شده است. اصول کلی ره‌نامه بوش در یکی از اسناد شورای امنیت ملی آمریکا تحت عنوان «راهبرد امنیت ملی آمریکا» در ۱۷ سپتامبر ۲۰۰۲ م تشریح گردیده است.

کشور عراق در جنوب غرب قاره آسیا، در منطقه غرب آسیا و در کناره شمال غربی خلیج فارس

کارکرد الگوی بازدارندگی در جنگ پیشگیرانه امریکا علیه عراق ♦ ۶۱

واقع شده است. این کشور از شمال به ترکیه، از شرق به جمهوری اسلامی ایران، از جنوب شرق به خلیج فارس، از جنوب به کویت و عربستان سعودی و از غرب به اردن و سوریه محدود می‌گردد. (سازمان جغرافیایی، ۱۳۸۳: ۳)

عراق در بعضی از نظریه‌های ژئوپلیتیکی نیز از جایگاه خاصی برخوردار بوده است و شاید مهم‌ترین عامل حمله نظامی آمریکا به عراق در سال ۲۰۰۳ م میلادی نیز همین موضوع باشد. (نامی ۱۳۸۷: ۳۴۰)

چنین به نظر می‌رسد که هر کشوری برای دفاع از خود و برقراری امنیت پایدار در قلمرو سرزمینی خود نیازمند به ایجاد قوای نظامی و در کنار آن اتخاذ یک راهبرد بازدارندگی اثربخش و کارآمد در مقابل تهاجم دشمنان است، این امر در خصوص تهاجم امریکا به عراق در سال ۲۰۰۳ م به گونه‌ای رقم خورد که در نهایت منجر به سقوط صدام در عراق و اشغال این کشور توسط نیروهای ائتلاف گردید.

در خصوص اهمیت این پژوهش بایستی اذعان نمود که؛ راهبرد نظامی و دفاعی آمریکا در قرن ۲۱ میلادی، مبتنی بر مقابله با تهدیدات کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت از طریق رهنامه جنگ پیشگیرانه است. بدون تردید همجواری و همسایگی با کشور عراق تأثیرات زیادی بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال این منطقه داشته و دارد. بررسی کارکرد راهبرد بازدارندگی این کشور در جنگ سال ۲۰۰۳ م با ایالات متحده آمریکا کمک مهم و شایسته‌ای در جهت شناسایی این کارکرد اعم از شرایط، زمینه‌ها و بسترهایی که منجر به تهدیدات و فرصت‌ها می‌شود را برای مسئولین و نظریه‌پردازان دفاعی ج.ا.ایران فراهم می‌نماید.

مسئله‌ای که در این پژوهش مد نظر است عبارتست از؛ «فقدان مطالعه‌ای علمی و مدون پیرامون کارکرد الگوی بازدارندگی در جنگ پیشگیرانه امریکا علیه عراق در سال ۲۰۰۳ م با توجه به عوامل اثرگذار داخلی عراق» و مهم‌ترین هدفی که در این پژوهش مورد توجه محققین قرار دارد «کارکرد الگوی بازدارندگی در جنگ پیشگیرانه امریکا علیه عراق در سال ۲۰۰۳ م با توجه به عوامل اثرگذار داخلی عراق» است. از آنجایی که این پژوهش اکتشافی بوده محقق از ارائه فرضیه خودداری نموده تلاش دارد تا با بررسی سیر حوادث پیش از آغاز جنگ بین عراق و آمریکا در سال ۲۰۰۳ م و همچنین الگوی بازدارندگی مورد استفاده در آن، به مطالعه موردی کارکرد آن پرداخته و در نهایت به این سؤال پاسخ دهد که «کارکرد الگوی بازدارندگی در جنگ پیشگیرانه

آمریکا علیه عراق در سال ۲۰۰۳ م با توجه به عوامل اثرگذار داخلی عراق چگونه بوده است؟»

۲- مبانی نظری

پیشینه و سابقه پژوهش

بر اساس جستجوی به عمل آمده در «پایگاه اطلاعاتی پایان‌نامه‌های پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران» وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مشخص گردید که تاکنون در کشور، رساله دکتری و پژوهش علمی با عنوان جنگ پیشگیرانه به عمل نیامده و ثبت نگردیده و تاییدیه‌ی آن طی نامه شماره ۵۶۹۲/ ۳۳ مورخه ۱۳۸۸/۳/۹ توسط پژوهشگاه پیش گفته به دانشگاه عالی دفاع ملی اعلام گردیده است. در جستجو به عمل آمده از منابع خارجی همچون: کتاب‌ها، مجلات و همچنین اینترنت، برخی از پیشینه‌های تحقیق به شرح پیش‌رو شناسایی و مورد استفاده قرار گرفت:

۱- حمله نخست، حمله‌ی پیشگیرانه و پیش‌دستانه در سیاست امنیت ملی امریکا، مؤسسه رند،

۲۰۰۶^۱

۲- دردارین، جی، بازتفسیر واقع‌گرایانه: تبارشناسی و سنخ‌شناسی، نظریه‌های بین‌المللی: پژوهش

منتقدانه، لندن، مک میلان، ۱۹۹۵، ص ۳۶۹^۲

۳- کاخ سفید، راهبرد امنیت ملی ایالات متحده امریکا، سپتامبر ۲۰۰۲^۳

۴- تد هاپس، پیمان ساختارگرایی در نظریه‌ی اطلاعات، امنیت بین‌المللی، جلد ۲۳، شماره ۱،

تابستان ۱۹۹۸، ص ۱۷۱^۴

۵- هابسبورگ، فرانکوئیس، فرایند ساخت: ره‌نامه بوش و پی‌آمدهای آن، فصلنامه واشینگتن، جلد

۲۶، شماره ۲، بهار ۲۰۰۳، ص ۷۵-۸۸^۵

۶- دونکن، ای‌جی، کوری، قوانین بین‌المللی جنگ پیشگیرانه، ۲۲ می ۲۰۰۳ م^۱

¹ STRIKING FIRST Preemptive and Preventive Attack in U.S. National Security Policy. Rand. (2006).

² Der Derian, J, "A Reinterpretation of realism: genealogy, doxology", in Der Derian(Ed) International Theory: Critical Investigation. London: Macmillan, 1995, p.369

³ The White House, "The National Security Strategy of the United States of America." September 2002

⁴ Ted Hops; "The Promise of constructivism in IR theory" International Security. Vol, 23 No.1; Summer 1998, p. 171

⁵ Heisbourg; Francois, "A Work in progress: the Bush doctrine and its consequences", Washington Quarterly, Vol, 26, No.2. Spring 2003 p. 75- 88

۷- رکورد، جفری، بازدارندگی هسته‌ای، جنگ پیشگیرانه و تکثیر فزاینده، تحلیل سیاسی، شماره ۵۱۹، ۸ جولای ۲۰۰۳ م^۲

تحقیقات صورت گرفته نشان می‌دهد که؛ زمینه‌سازی امریکا برای انجام عملیات و فراهم‌سازی محیط عملیات از عمده‌ترین وجوه اشتراک موجود در پیشینه‌های تحقیق است. ادعاهای ارائه شده در خصوص کاربست این گونه حملات در مقابل محتوای و اهداف اعلام نشده ایالات متحده امریکا، نحوه‌ی عمل، زمینه‌ها و شرایط به‌کارگیری این ره‌نامه در کشورهای مشابه منطقه‌ای (افغانستان)، از وجوه افتراق آن‌ها است. زمینه‌ها و شرایط و همچنین الزامات امریکا پیش از انجام عملیات در عراق از مهم‌ترین کمبودهایی است که می‌تواند جزو مطالبات این پژوهش به حساب آید. به نظر می‌رسد

مفهوم‌شناسی متغیرها و اصطلاحات

بازدارندگی: بازدارندگی راهبردی است که طی آن یک قدرت، از تهدید به انتقام‌گیری برای ممانعت از حمله دشمن استفاده می‌کند. (کریمی، ۱۳۹۱: ۲۷۴)

جنگ پیشگیرانه: جنگی است با این توجیه که برای خنثی کردن جنگ بزرگ‌تری در آینده شروع می‌شود، جنگ دوم اگر چه قریب‌الوقوع نیست ولی اجتناب‌ناپذیر است و هرگونه تأخیر موجب خطر بزرگ‌تری خواهد بود. (DOD military dictionary, 284: 2008)

جنگ پیش‌دستانه: حمله‌ای است بر اساس شواهد غیرقابل انکار مبنی بر این که حمله قریب‌الوقوع دشمن اجرا خواهد شد. (Random house unabridged Dictionary, 1535:1993)

مروری بر مفهوم بازدارندگی و الگوهای آن:

فرآیند تحول مفهوم

ایده بازدارندگی به اندازه خود جنگ قدمت دارد، لیکن تنها بعد از درک پیامدهای جنگ عمومی هسته‌ای بود که به عنوان راهبرد بزرگ یک کشور پیشرفته ظهور نمود. (بایندر، ۱۳۷۰: ۱۶۱) مفهوم بازدارندگی، مفهومی بسیار قدیمی است. (دوثرتی، ۱۳۷۲؛ ۵۹۶)

بحث بر سر تحلیل امریکا درباره بازدارندگی از سال ۱۹۴۶، وقتی پرزیدنت ترومن اعلام داشت:

¹ Duncan EJ. Currie, "Preventive War international Law after Iraq" 22 may 2003, available at:!(3lobalw.com

² Record, Jeffrey "Nuclear Deterrence, Preventive War, and Counter proliferation", Policy analysis. No, 519, July 8, 2004

«قدرت هسته‌ای به عنوان یک قدرت برتر و قاطع می‌تواند علیه تجاوز غیرمسئولانه به کار گرفته شود.» آغاز گردید. (بایندر، همان: ۱۷۰) تا قبل از جنگ جهانی دوم، در متون مربوط به روابط بین‌الملل و نظریه‌های راهبردی، اصطلاح بازدارندگی به چشم نمی‌خورد. نظریه بازدارندگی بطور ناگهانی ظهور نکرد بلکه به تدریج و با طی مراحل تکامل یافت. در طول دورانی که ایالات متحده سلاح اتمی را در انحصار خود داشت (۱۹۴۵-۱۹۴۹) هیچ نظریه راهبردی منظمی در مورد بازدارندگی وجود نداشت. قبل از آن «سیاست تحدید» یا «سد نفوذ» پدید آمد که جورج کنان پیشنهاد نمود. (دوثرتی، همان: ۵۹۶) در ژانویه ۱۹۵۴، جان فاستر دالس، رسماً تدبیر روز آمریکا را راهبرد انتقام‌گیری گسترده نامید که بنابر آن متجاوز با هر وسیله ممکن و در هر کجا که آمریکا انتخاب می‌کرد، تنبیه می‌شد. (بایندر، همان: ۵۹۷)

در اوایل دهه ۱۹۵۰ تحلیل‌گران غربی تنقیح نظریه‌های بازدارندگی خود را آغاز کردند. (دوثرتی، همان: ۵۹۷) در ژانویه ۱۹۸۸ کمیسیون راهبرد بلندمدت یک پارچه گزارشی تحت عنوان «بازدارندگی تمایزآمیز یا تمایزگذار» به وزیر دفاع و معاون رئیس‌جمهور آمریکا ارایه نمود. (همان: ۶۳۷)

تبیین مفهوم

بازدارندگی یک راهبرد نظامی است که طی آن یک قدرت، از تهدید به انتقام‌گیری مؤثر برای ممانعت از حمله دشمن استفاده می‌کند. (ویکی‌پدیا، ۲۰۰۹) بازدارندگی، تهدید به وارد ساختن لطمات برای ممانعت از عمل کسی است که مخالف اقدام وی هست. (کافی، ۱۳۷۹: ۱۴) بازدارندگی، تدابیری است که با استفاده از وسایل روانی، به جای ابزار فیزیکی از بروز جنگ ممانعت می‌کند. توانایی‌های بازدارندگی، توانایی‌های دفاعی را تقویت می‌کند و توانایی‌های دفاعی نیز به نوبه خود به بازدارندگی نیرو می‌بخشد. (بایندر، ۱۳۷۰: ۴۷۶) بازدارندگی در کلی‌ترین شکل آن عبارت است از متقاعد ساختن حریف نسبت به اینکه هزینه‌ها و یا خطرات خط‌مشی احتمالی او از منافع آن بیشتر است. (دوثرتی، ۱۳۷۲: ۵۹۶)

پویاشناسی بازدارندگی

در گستره‌ی امنیت ملی، بازدارندگی در مواضع مختلف، از رقابت‌های معمول زمان صلح گرفته تا جنگ‌های نامحدود با استفاده از سلاح‌های کشتار جمعی، به کار می‌رود (Joseph, 1999) استراتژیست‌ها به دنبال یافتن پاسخ برای سه پرسش اساسی هستند: اول، چه کسی با چه روشی، با

چه انگیزه‌ای، در چه زمانی و در چه شرایطی، چه کسی را از چه حرکات غیرمجازی باز می‌دارد؟ دوم، به احتمال قوی طرف‌هایی که از انجام کاری بازداشته می‌شوند چه واکنشی از آن‌ها بروز خواهند داد؟ و سوم، چه واکنشی در برابر این حرکات توصیه می‌شود؟ (Hudson, 1971) بازدارندگی ستون اصلی راهبرد امنیت ملی آمریکا و شوروی در دوران جنگ سرد بود. بازدارندگی بر این اصل استوار بود که اگر هزینه اقدام بیش از دستاورد آن باشد، بازیگر اقدام نخواهد کرد.

مطالعه رهنامه دویست ساله آمریکا نشان می‌دهد که سیاست‌های تهاجمی این کشور سابقه‌ای بیش از یکصد سال دارد و آمریکا در این دوران راهبردهای نظامی مداخله و حمله مستقیم تا حمله اتمی به ژاپن و بازدارندگی در این دوران را اتخاذ نموده است.

بعد از عملیات «طوفان صحرا»^۱ آمریکا بازپروری مفهومی و بازسازی ساختاری دفاعی خود را آغاز نمود. اولین ابتکار که در رهنامه دفاعی این کشور روی داد، رهنامه دفاعی آمریکا از مهار و بازدارندگی حداکثر قدرت شوروی به «راهبرد برد برد»^۲ تغییر یافت که به توانایی جنگیدن و پیروز شدن در دو جنگ منطقه‌ای و عمده و همزمان تعریف می‌شد. در این راهبرد، بازدارندگی به حداقل ممکن رسید و هدف آن در دو مورد زیر خلاصه می‌شد:

الف- تعیین نحوه موضع‌گیری آمریکا در قبال دولت‌های «شکست خورده»^۳ و «دولت‌های یاغی و سرکش»^۴.

ب- تدارک برای حفظ موقعیت آمریکا در آینده؛ این امر، تلاش آمریکا را در دو بعد می‌طلبد؛ به‌کارگیری توان کافی برای اداره امور جهان و همزمان اولویت دادن به امر پژوهش و توسعه در مواردی نظیر نظام دفاعی موشک‌های بالستیک. (هانسون، ۲۰۰۰: ۱۲۹)

نظریات و الگوهای بازدارندگی

الف - هنری کیسینجر: وی درباره‌ی بازدارندگی این‌طور می‌گوید: هر چند بازدارندگی سیاست مسلط نظامی است، اما بیشتر از هر چیز وابسته به ملاک‌های روانی است. در این سیاست، سعی می‌شود تا تصور خطرهای تحمل‌ناپذیر، طرف مخالف را از ارتکاب به عمل باز دارد. پیروزی این

¹ Desert Storm

² Win-Win Strategy

³ Failed State

⁴ Rogue State

سیاست بستگی به آگاهی کامل از محاسبات طرف مخالف نسبت به حيله‌ای که جدی گرفته شود، دارد. (مشیرزاده، ۱۳۸۰: ۷۸-۵۱)

ب - والتر میلیس: دیگر نظریه‌پرداز بازدارندگی، والتر میلیس معتقد است که اصولاً سلاح‌های هسته‌ای موجب آن نشده که دولت‌ها و مشاوران نظامی آن، مطلوبیت قدرت نظامی را زیر سؤال ببرند و معتقد است که نیروهای نظامی غیرهسته‌ای هنوز از قدرتی برخوردارند که می‌توانند فعالیت‌های سیاسی کشورها را تحت تأثیر قرار دهند و جنگ غیرهسته‌ای هنوز هم می‌تواند صورت پذیرد چرا که هر چند در زیر آستانه هسته‌ای هستند، اما اثرات بین‌المللی دارند و ممکن است به جنگ هسته‌ای بدل شوند. به نظر وی در حالی که ترس از اقدامی غیرعقلانی می‌تواند بازدارندگی را تقویت کند. (مشیرزاده، ۱۳۸۲: ۹۲)

ج - جان ام کالینز: استراتژی‌های بازدارنده در پی آن‌اند که طرف‌های متجاوز را از آغاز کردن منازعه، تشدید و یا ادامه‌ی آن باز بدارند و از اقدامات ناخواسته‌ی کشورهای متحد، بی‌طرف و متخاصم جلوگیری نمایند. تهدیدات، وعده‌ها، تشویقات و تنبیهات از ابزارهای معمول بازدارندگی محسوب می‌شوند. بدیهی است که امکان شکست عملیات بازدارندگی وجود دارد ولی ثابت کردن این مساله که کدام یک از تمهیدات بازدارندگی در گذشته موفق بوده، کاری بس مشکل (و معمولاً غیرممکن) است. (کالینز، ۱۳۸۱: ۱۹)

د - جین شارپ: بازدارندگی می‌تواند با ابزار غیرنظامی نیز صورت پذیرد. این که آیا دفاع مردمی قادر است در یک وضعیت خاص بازدارنده باشد، در این کار تا چه اندازه موفق خواهد بود به دو عامل بستگی دارد (شارپ، ۱۳۷۲: ۱۵۵ - ۱۵۴):

۱- قدرت و توانایی جامعه در محروم ساختن مهاجم از رسیدن به اهداف مورد نظرش و تحمیل کردن هزینه سنگین بر مهاجم. (به تنهایی یا با همکاری دیگران)

۲- برداشت مهاجم بالقوه از قدرت دفاع مردمی کشوری که هدف تهاجم خواهد بود.

ه - حسین سلامی: افشردی به نقل از سلامی عنوان نموده است که الگوهای بازدارندگی به دو شکل متقارن و نامتقارن وجود دارند. بازدارندگی متقارن^۱ بر اساس توازن قدرت یا موازنه فیزیکی قدرت صورت می‌پذیرد، در صورتی که در بازدارندگی نامتقارن^۲ موازنه وحشت اساس توازن

1 Symmetrical Deterrence

2 Asymmetrical Deterrence

خواهد بود. نمونه بارز بازدارندگی نامتقارن، رویارویی حزب... در مقابل رژیم صهیونیستی است. (افشردی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۲)

ی - قاسمی: بازدارندگی منطقه‌ای و مدل‌های آن بر اساس اجزا و حوزه‌های تشکیل دهنده منطقه شکل می‌گیرد. منطقه واحدهای خاصی تحت عنوان واحدهای مداخله‌گر، تحت‌الحمايه، واحدهای ناراضی منطقه‌ای و مداخله‌گران رقیب را به عنوان کارگزاران بازدارندگی مطرح می‌کند و محیط‌های راهبردی خاصی را به عنوان محیط شکل دهنده سیستم بازدارندگی پدیدار می‌سازد. (قاسمی، ۱۳۸۸: ۶۱)

شرایط بنیادین در نظریه بازدارندگی

به طور کلی از بعد منطقی، سیستم بازدارندگی از دو بنیان تئوریک مهم یعنی تئوری‌های ساختاری و بازیگر خردمند برخوردار است. به همین لحاظ، نظریه‌ی بازدارندگی دارای شرایط بنیادینی است که در ادامه به شرح هر یک از این ویژگی‌ها خواهیم پرداخت: (کریمی، ۱۳۹۰: ۵۸)

۱- قابلیت: این ویژگی به جنبه‌ی توانایی دولت‌ها در نظریه‌ی بازدارندگی مربوط می‌شود. یعنی توانایی وارد آوردن ضربه به مهاجم احتمالی به وسیله‌ی تجهیزات متعارف و غیرمتعارف. نیروی بازدارنده به جز مواردی که بلوف می‌زند، باید قادر باشد در صورت لزوم مجازات متناسب را برای طرف مهاجم به مرحله‌ی عمل درآورد. (امیدوارنیا، ۱۳۸۱: ۴۴)

۲- اعتبار: یعنی قبول واقعیت داشتن توانمندی و اراده‌ی لازم برای کاربرد آن، جهت بازداشتن مهاجم از تهاجم؛ به عبارتی بازدارندگی زمانی مؤثر است که توانایی کافی برای پاسخ به تهدید، وجود داشته باشد. (همان: ۴۵)

۳- ثبات: اگر برخورد به اندازه‌ی کافی شدید باشد، طرف‌های منازعه نه تنها باید بتوانند تصمیم به اجرای تهدید را به یکدیگر بفهمانند، بلکه باید رهبران دشمن را در مورد نیت خود، تحت تأثیر قرار دهند؛ یک نظام بازدارندگی مؤثر صرفاً به داشتن نیروی نظامی قدرتمند نیاز ندارد، بلکه یک قدرت بازدارنده‌ی مؤثر علاوه بر معتبر بودن، باید با ثبات هم باشد. (همان: ۴۶) با این حال، بازدارندگی متقابل باثبات چیزی نیست که بتوان یک بار و برای همیشه به آن‌ها دست یافت. بروز تحولات جدید در حوزه‌های دفاع در برابر موشک‌های بالستیک، موشک‌های چندکلاهکی و برخی دیگر از حوزه‌های مهم فناوری پیشرفته‌ی نظامی، نویسندگان را وادار

ساخت تا طی دهه‌ی ۱۹۶۰ م در مورد احتمال بی‌ثباتی مجدد وضعیت استراتژیک بین‌المللی، ابراز نگرانی کنند. (کالینز، ۱۳۸۱: ۱۴۲)

۴- ارتباط: در نظریه‌ی بازدارندگی، جلوگیری از برخورد میان طرفین، به تبادل نظر صریح و ضمنی طرفین بستگی دارد. بنابراین لازم است تا دولت‌ها از طریق انتشار اعلامیه‌ی رسمی، ارسال پیام و اعلام برنامه‌های خود، نیت واقعی خود را در این زمینه آشکار کنند. بازدارندگی هنگامی مؤثر است که نیروی بازدارنده منظور خود را صریح و شفاف به اطلاع طرف مقابل برساند و معین کند در صورت مورد حمله قرار گرفتن دقیقاً چه عواقبی در انتظار مهاجم خواهد بود. (ازغندی، ۱۳۷۴: ۲۳۱)

عناصر نظریه‌ی بازدارندگی

نویسندگان و نظریه‌پردازان مختلف برای بازدارندگی عناصری را طرح کرده‌اند که با جمع‌بندی دیدگاه‌های مختلف در خصوص بازدارندگی، در اینجا به هشت عنصر مشترک در میان این نظریات اشاره می‌شود:

۱- سطوح بازدارندگی: به علاوه بازدارندگی سطوح متفاوتی دارد که هر سطح صرفاً می‌تواند با سطح موازی خود به رقابت بپردازد. بنابراین بازدارندگی هسته‌ای و سلاح‌های راهبردی در صورت برخورداری از قدرت مقابله، بعد از ضربه اول صرفاً در جهت حملات موشکی کاربرد دارد. به عبارت دیگر پژوهش نشان می‌دهد که علیرغم برخورداری ابرقدرت‌ها از توان نظامی راهبردی، نهایتاً نقش کلیدی و تمام‌کننده، همواره در ید قدرت نیروهای سنتی جنگ است. (قدمگاهی، ۱۳۸۷)

۲- شرایط عینی: تکنولوژی تسلیحاتی نوین دائماً دست‌خوش تحولی پویاست، این امر از مسئله‌ی فنی میزان آسیب‌پذیری، یا آسیب‌ناپذیری سلاح‌های هسته‌ای حکایت می‌کند. برای تأمین توان بازدارندگی، داشتن میزانی از توانایی‌های نظامی و فناورانه لازم است و بدون آن، رسیدن به مرحله‌ی بعدی، که اثرگذاری در ذهن و باور طرف مقابل است، میسر نخواهد بود. (لطفیان، ۱۳۷۶: ۲۱۴)

۳- شرایط ذهنی: مقصود این است که محیط روانی طرفین بازدارندگی از نظر راهبردی، بسیار با اهمیت است، به عبارت دیگر، از نظر ذهنی کشور (الف) باید آمادگی عملی ساختن تهدید را داشته باشد و کشور (ب) نیز از نظر ذهنی اقناع شود که در صورت در پیش نگرفتن سیاست‌های هم‌گرا با کشور (الف)، مورد حمله قرار خواهد گرفت. (همان: ۲۱۸)

۴- شرایط خاص: شرایط خاص ناظر بر ویژگی‌های خاص هر کشور است، به طوری که هر تهدیدی علیه هر کشور، نتیجه‌ی مشخصی را به بار نخواهد آورد، یعنی این که ممکن است کشوری در مقابل تهدیدهای سطح پایین‌تر نیز تسلیم شود در حالی که کشوری دیگر، در مقابل تهدیدات بسیار شدیدتر نیز سر تسلیم فرود نیاورد. (دوثرتی، ۱۳۷۲: ۸۵)

۵- عقلانیت طرفین: مفهوم بازدارندگی بر این عقیده متمرکز است که طرفین محاسبات خود را به صورت عقلانی انجام می‌دهند، بدیهی است که عقل در مقایسه با منافع به دست آمده، هزینه‌های گزاف را نمی‌پذیرد. (عسگرخانی، ۱۳۷۷: ۹۱)

۶- ارزش‌ها: عامل دیگر یعنی «ارزش‌ها» در بازدارندگی نقش اساسی دارند. منظور از ارزش‌ها این است که هر یک از طرفین در یک رابطه بازدارندگی، باید در مورد ارزش مسائل خاصی توافق داشته و نسبت به اهمیت مسائل مزبور دارای اشتراک نظر باشند، عدم اشتراک نظر در خصوص موقعیت خاص ممکن است در رابطه بازدارندگی خلل ایجاد کند. بنابراین تصمیم‌گیری هر یک از بازیگران مبتنی بر ارزش‌های و برتری‌سنجی آنهاست. (ازغندی و روشندل، ۱۳۷۴: ۲۰۹)

۷- مبادله‌ی اطلاعات: برای حصول بازدارندگی، اطلاعات مربوط به شرایط عینی و ذهنی طرفین باید مبادله شود تا سطح آگاهی آنها افزایش یابد. (اشرفی‌ریزی، ۱۳۶۸: ۶۷)

۸- عدم توسل به زور: براساس محاسبه‌ی عقلانی، حتی با وجود تهدید به اعمال زور، جنگی بین طرفین صورت نخواهد گرفت و صرفاً انجام تهدید، برای تأمین هدف کارساز خواهد بود. (عسگرخانی، ۱۳۷۷: ۸۹)

بررسی اهم تحولات و وضعیت محیط بین‌الملل و داخل عراق قبل از شروع تهاجم نظامی آمریکا

در پی یک دوره نسبتاً طولانی کشمکش‌های سیاسی بین آمریکا و حامیان غربی وی از یک طرف و رژیم بعث عراق از طرف دیگر حول موضوعاتی نظیر خلع سلاح عراق، حمایت عراق از تروریسم و القاعده و نقض حقوق بشر، شاهد اوج‌گیری مجادلات فی‌مابین و تشدید اقدامات غرب علیه عراق، در مقطع زمانی حدوداً شش ماه مانده به تهاجم مجدد نظامی آمریکا به عراق هستیم. اهم این رخدادها عبارتند از:

الف) صدور قطعنامه ۱۴۴۱ شورای امنیت بر ضد عراق؛

ب) برجسته‌سازی تهدید عراق در سند امنیت ملی آمریکا در سال ۲۰۰۲ م؛

پ) انتقال حجم عظیم نیروهای مسلح به منطقه شمال خلیج فارس؛

ت) سازماندهی فعالیت‌های گروه‌های معارض عراقی؛

ث) نشست‌های مکرر شورای امنیت برای دریافت گزارش‌های آزمونیک؛

ج) بی‌اعتبارسازی نظریات کارشناسی بازرسین سازمان ملل؛

چ) تلاش آمریکا برای صدور قطعنامه مجوز جنگ با عراق (۷ دسامبر ۲۰۰۳ م)؛

ح) اظهارهای صریح و تشویق صدام برای خروج از عراق.

۳ - روش‌شناسی پژوهشی

با توجه به محتوای این مقاله، نوع تحقیق توسعه‌ای - کاربردی و روش انجام این تحقیق توصیفی - تحلیلی با رویکرد موردی - زمینه‌ای است. صاحب‌نظران و نخبگان کشور در حوزه دفاعی، آینده‌پژوهی و تهدیدشناسی و متخصصان نظامی و سیاسی حوزه روابط بین‌الملل در امور عراق و آمریکا، به تعداد ۱۷۰ نفر به عنوان جامعه آماری این تحقیق می‌باشند. با در نظر گرفتن کیفی بودن صفات و متغیرهای مورد مطالعه، برای محاسبه حجم نمونه از رابطه «کوکران»^۱ استفاده به عمل آمده که در این حال حجم جامعه‌ی نمونه ۶۳ نفر برآورد شده است. با توجه به اینکه ساختار جمعیت آماری مورد نظر از قشرهای مختلف نیروهای مسلح می‌باشند، برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری قشربندی نسبی استفاده شده و پژوهش‌خواندگان با استفاده از روش هدفمند قضاوتی انتخاب گردیده‌اند.

به منظور گردآوری اطلاعات مورد نیاز از روش کتابخانه‌ای (کتب معتبر و اسناد و مدارک و اینترنت) و میدانی (مصاحبه، میزگرد علمی و پرسشنامه محقق‌ساخته) استفاده شده است. برای تحلیل داده‌ها از روش‌های تحلیل توصیفی اطلاعات، تحلیل کیفی اطلاعات و در نهایت تحلیل محتوا و تکنیک‌های مربوط برای تبدیل داده‌های کیفی به اطلاعات کمی استفاده شده است.

به منظور کسب روائی و اعتبار پژوهش تلاش شده است از اسناد و مدارک دست اول استفاده شده و با مراجعه به کتابخانه‌های معتبر، از کتاب‌های مبتنی بر پژوهش و صاحب‌اعتبار، اطلاعات لازم گردآوری گردیده است. به منظور تکمیل اطلاعات پس از گردآوری و دسته‌بندی آن‌ها؛ اطلاعات اولیه در میزگرد تخصصی طرح و با نظریه افراد متخصص در امور عراق تکمیل گردید. جامعه آماری و به تبع آن جامعه نمونه این پژوهش از میان برجسته‌ترین تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیرندگان

^۱ Cochran

راهبردی کشور به‌ویژه در امور مرتبط با مسایل دفاعی در رده راهبردی انتخاب گردیده و پرسش‌نامه‌های مربوط را تکمیل نموده‌اند. در این تحقیق برای محاسبه میزان پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ و از طریق نرم‌افزار SPSS به میزان ۰.۸۹ محاسبه شده است. اعتبار محتوایی پرسش‌نامه در حد «خیلی خیلی خوب» ارزیابی می‌گردد.

۴ - تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

تحلیل محتوایی

در مسیر تحولات ناشی از پایان دوران جنگ سرد و فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سابق و حادثه یازده سپتامبر، آمریکا تلاش نمود تا نظام تک‌قطبی را بر نظام بین‌المللی حاکم نماید و بر این اساس دکترین جنگ پیش‌گیرانه را در دستور کار خود قرار داد. در دفاع از این دکترین ادعا می‌شود که در آینده جنگی علیه آمریکا به وقوع می‌پیوندد هرچند احتمال دارد فوری نباشد ولی اجتناب‌ناپذیر است و به تأخیر انداختن آن هزینه‌ها و ریسک بیشتری دارد. استراتژیست‌های دولت بوش، پس از حوادث ۱۱ سپتامبر طیف جدیدی از تهدیدات امنیت ملی آمریکا را ترسیم نمودند. آنان موضوعاتی از جمله تروریسم، افراط‌گرایی، بنیادگرایی اسلامی و همچنین سلاح‌های کشتار جمعی را به عنوان تهدیداتی نام بردند که می‌تواند استراتژی ملی کشورها را تحت تأثیر قرار دهد.

فروپاشی ابرقدرت شوروی و ظهور آشکار ابرتروریسم به یکباره نشان دادند که بازدارندگی در مقام یک استراتژی، دیگر موضوعیت ندارد و به جای آن «پیشگیری» به عنوان جایگزینی مناسب برای بازدارندگی از سوی آمریکا اتخاذ گردید. این اصل که مقابله با تهدیدات پیش از عملی شدن آن‌ها گزینه بهتری است، اولین بار در سند امنیت ملی آمریکا در ۲۰۰۲ مطرح گردید. دولت بوش پسر، پس از حوادث یازدهم سپتامبر، استراتژی‌های مبارزه با تروریسم و تسلیحات کشتار جمعی را به طور مستقل و به عنوان ارکان اساسی ره‌نامه امنیت ملی آمریکا تدوین و عملیاتی نمود. تهدیدات امنیتی علیه منافع و امنیت ملی آمریکا از منظر دولت مردان این کشور در قالب یک مثلث امنیتی تعریف می‌شود که دولت‌های یاجی، تسلیحات کشتار جمعی و تروریسم اضلاع سه گانه این مثلث را تشکیل می‌دهند. (فریدمن، ۱۳۸۶: ۱۴۵)

با توجه به موارد یاد شده بالا، پس از واقعه یازده سپتامبر، جنگ پیشگیرانه و عملیات پیش‌دستانه به عنوان یک دکترین مد نظر مسئولین سیاسی - دفاعی ایالات متحده قرار گرفت.

نتیجه مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که از میان عوامل متعدد اثرگذار در اعمال جنگ

پیش‌گیرانه آمریکا علیه عراق در سال ۲۰۰۳ م؛ که موجب شکست راهبرد بازدارندگی عراق گردید، در بعد داخلی موارد زیر از نظر خبرگان بیشترین تأثیر را داشته است:

- ۱- ناکارآمدی حکومت بعث عراق در اداره مردم و کشور عراق
- ۲- موقعیت ارزشمند ژئوپلیتیکی عراق در منطقه آسیای جنوب غربی و اراده آمریکا برای تسلط و حاکمیت بر آن
- ۳- ناتوانی و ضعف ارتش عراق برای مقابله با تهاجم آمریکا و فقدان روحیه و اراده برای جنگیدن
- ۴- اعمال تحریم‌های گسترده و طولانی مدت علیه عراق در اثر صدور قطع‌نامه‌های متعدد شورای امنیت سازمان ملل. (حداصل دو جنگ ۱۹۹۱ م و ۲۰۰۳ م)
- ۵- تأثیرگذار نبودن عراق بر اقتصاد جهانی
- ۶- منابع فراوان و نسبتاً ارزان قیمت نفت و گاز عراق
- ۷- حمایت ضعیف مردم عراق از حکومت و ارتش در برابر تهاجم خارجی
- ۸- نارضایتی شدید اکثریت مردم از حکومت صدام و حزب بعث
- ۹- حمایت علنی گروه‌های معارض عراقی از مداخله بیگانگان در تهاجم نظامی جهت سرنگونی حکومت صدام
- ۱۰- حاکمیت سیاسی و نظامی ضعیف و ناقص حزب بعث بر سرزمین و فضای عراق (تشکیل خطوط حمایتی از اکراد در شمال ۳۶ درجه و از شیعیان در جنوب ۳۲ درجه)
- ۱۱- وابستگی شدید صنایع نظامی عراق به خارج از کشور
- ۱۲- عدم امکان تأمین نیازهای ضروری به دلیل وجود تنگنای ژئوپلیتیکی و عدم همراهی و همکاری همسایگان با عراق

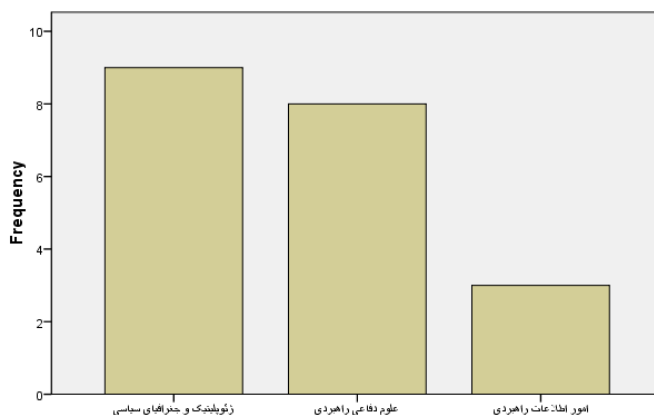
تحلیل توصیفی

الف - نمونه تحلیل جمعیت‌شناختی

۱- حوزه تخصصی پژوهش‌خوانندگان:

ژئوپلیتیک و جغرافیای سیاسی (روابط بین‌الملل) (امور اطلاعاتی راهبردی) (امور نظامی راهبردی) (امور اقتصادی راهبردی) (امور فرهنگی راهبردی)

جدول شماره ۱- توزیع فراوانی حوزه‌ی تخصصی پژوهش‌خوانندگان			
طبقات	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
ژئوپلیتیک و جغرافیای سیاسی	۲۹	۴۵	۴۵
علوم دفاعی راهبردی	۲۴	۴۰	۸۵
امور اطلاعات راهبردی	۱۰	۱۵	۱۰۰
جمع	۶۲	۱۰۰	

نمودار شماره ۱- توزیع فراوانی حوزه‌ی تخصصی پژوهش‌خوانندگان

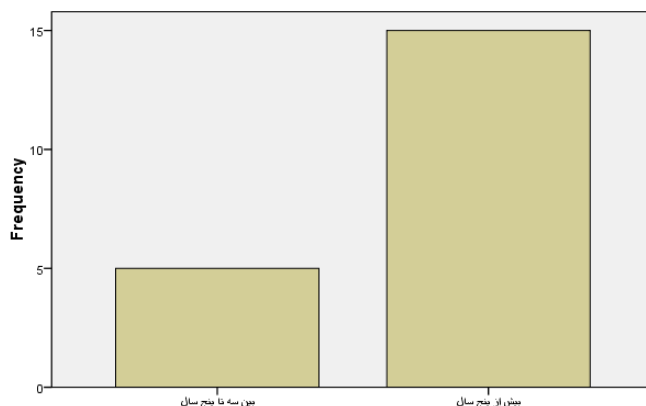
شرح و تفسیر سؤال ۲:

جدول و نمودار بالا نشانگر این است که حوزه‌ی تخصصی و مطالعاتی ۴۵٪ از افراد جامعه آماری ژئوپلیتیک و جغرافیای سیاسی، ۴۰٪ علوم دفاعی راهبردی و ۱۵٪ امور اطلاعاتی راهبردی است. بنابراین پژوهش‌خوانندگان از تخصص متنوع و مرتبط با موضوع پرسش‌نامه برخوردار می‌باشند.

۲- سابقه کار و یا مسئولیت اداری در رابطه با عراق:

کمتر از یک سال (بین یک تا دو سال (بین دو تا پنج سال (بیش از پنج سال)

جدول شماره ۲- توزیع فراوانی سابقه کار یا مسئولیت اداری در رابطه با عراق پژوهش خوانندگان			
طبقات	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
بین دو تا پنج سال	۱۴	۲۵	۲۵
بیش از ۵ سال	۴۹	۷۵	۱۰۰
جمع	۲۰	۱۰۰	

نمودار شماره ۲- توزیع فراوانی سابقه کار یا مسئولیت اداری در رابطه با عراق پژوهش خوانندگان

شرح و تفسیر سؤال ۵:

جدول و نمودار بالا نشانگر این است که سابقه کار یا مسئولیت اداری در رابطه با عراق ۷۵٪ از افراد جامعه آماری بیش از پنج سال و ۲۵٪ بین دو تا پنج سال است. بنابراین پژوهش خوانندگان از تجربه و سابقه کافی و مرتبط با موضوع پرسش نامه برخوردار می باشند.

ب- نمونه تحلیل آماری

به منظور بررسی میزان تأثیر عوامل یادشده بالا بر اعمال جنگ پیش گیرانه امریکا علیه عراق و در نتیجه شکست راهبرد بازدارندگی صدام، پرسش نامه ای تهیه و در میان جامعه نمونه توزیع گردید که نمونه سؤال مربوط و تحلیل انجام شده ی آن به شرح پیش رو است.

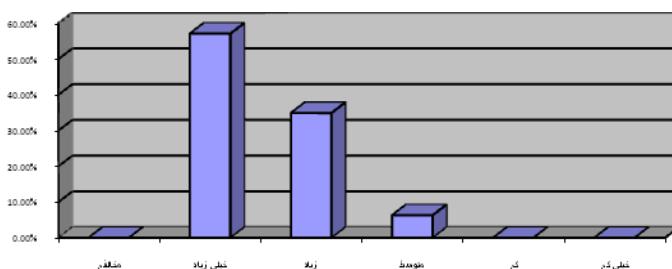
کارکرد الگوی بازدارندگی در جنگ پیشگیرانه امریکا علیه عراق ♦ ۷۵

ردیف	سؤالات	مخالفم	موافقم			
			خیلی کم	کم	متوسط	زیاد
۱	موقعیت ارزشمند ژئوپلیتیکی عراق در منطقه آسیای جنوب غربی و اراده آمریکا برای تسلط و حاکمیت بر آن					

۱- موقعیت ارزشمند ژئوپلیتیکی عراق در منطقه آسیای جنوب غربی و اراده آمریکا برای تسلط و حاکمیت بر آن در اعمال جنگ پیشگیرانه علیه عراق مؤثر بوده است.

الف - مخالفم □ ب - خیلی کم □ پ - کم □ ت - متوسط □ ث - زیاد □ ج - خیلی زیاد □
جدول ۱۸-۲-۴: توزیع درصد فراوانی میزان تأثیر موقعیت ارزشمند ژئوپلیتیکی عراق در منطقه آسیای جنوب غربی و اراده آمریکا برای تسلط و حاکمیت بر آن.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	متوسط	۴	۶.۳	۶.۵	۶.۵
	زیاد	۲۲	۳۴.۹	۳۵.۵	۴۱.۹
	خیلی زیاد	۳۶	۵۷.۱	۵۸.۱	۱۰۰.۰
	Total	۶۲	۹۸.۴	۱۰۰.۰	
Missing	System	۱	۱.۶		
	Total	۶۳	۱۰۰.۰		

نمودار ۳: توزیع درصد فراوانی میزان تأثیر موقعیت ارزشمند ژئوپلیتیکی عراق در منطقه آسیای جنوب غربی و اراده آمریکا برای تسلط و حاکمیت بر آن

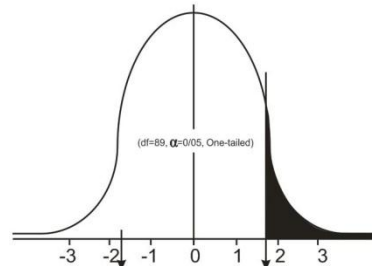
تفسیر:

جدول و نمودار بالا نشانگر این واقعیت است که صفر درصد از پاسخگویان به گزینه مخالفم، ۵۷/۱ درصد به گزینه خیلی زیاد، ۳۴/۹ درصد به گزینه زیاد، ۶/۳ درصد به گزینه متوسط، صفر درصد به گزینه کم و صفر درصد به گزینه خیلی کم پاسخ داده‌اند. در مجموع ۹۲/۰ درصد از پژوهش‌خوانندگان؛ میزان تأثیر این عامل را خیلی زیاد و زیاد دانسته‌اند.
آزمون عامل ۱:

برای آزمون این فرضیه که موقعیت ارزشمند ژئوپلیتیکی عراق در منطقه آسیای جنوب غربی و اراده آمریکا برای تسلط و حاکمیت بر آن در اعمال جنگ پیش‌گیرانه علیه عراق مؤثر بوده است از آزمون میانگین تی استیودنت به شرح پیش‌رو استفاده می‌کنیم:

$$H_0: \mu \leq 3$$

$$H_1: \mu > 3$$

پس از انجام محاسبات توسط نرم‌افزار SPSS جدول‌های زیر حاصل شده است:

One-Sample Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
موقعیت ارزشمند ژئوپلیتیکی عراق در منطقه آسیای جنوب غربی و اراده آمریکا برای تسلط و حاکمیت بر آن در اعمال جنگ پیش‌گیرانه علیه عراق مؤثر بوده است.	۶۲	۵۲.۴	۶۲۰.	۰.۷۹.

One-Sample Test

	Test Value = 3					
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	% Confidence ۹۵ Interval of the Difference	
					Lower	Upper
موقعیت ارزشمند ژئوپلیتیکی عراق در منطقه آسیای جنوب غربی و اراده آمریکا برای تسلط و حاکمیت بر آن در اعمال جنگ پیش‌گیرانه علیه عراق مؤثر بوده است.	۲۴۰.۱۹	۶۱	۰۰۰.	۵۱۶.۱	۳۶.۱	۶۷.۱

تصمیم‌گیری:

با توجه به مقدار t_0 محاسبه شده (۱۹/۲۴۰) که بیشتر از مقدار t_{cv} بحرانی یا جدولی (۱.۶۷) است، چنین می‌توان نتیجه گرفت که فرض آماری H_0 رد و فرض تحقیق H_1 تأیید و پذیرفته می‌شود. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت: موقعیت ارزشمند ژئوپلیتیکی عراق در منطقه آسیای جنوب غربی و اراده آمریکا برای تسلط و حاکمیت بر آن در اعمال جنگ پیش‌گیرانه علیه عراق مؤثر بوده است.

ارزیابی نهایی

وزن و ترتیب اهمیت عوامل جنگ پیشگیرانه در عراق برابر جدول زیر احصا گردیده است:

وزن	شرح	عامل
۰.۰۹۰۰	اعمال تحریم‌های گسترده و طولانی مدت علیه عراق در اثر صدور قطع‌نامه‌های متعدد شورای امنیت سازمان ملل. (حداصل دو جنگ ۱۹۹۱ م و ۲۰۰۳)	۱۸
۰.۰۷۴۳	موقعیت ارزشمند ژئوپلیتیکی عراق در منطقه آسیای جنوب غربی و اراده آمریکا برای تسلط و حاکمیت بر آن	۱۹
۰.۰۷۳۹	ناتوانی و ضعف ارتش عراق برای مقابله با تهاجم آمریکا و فقدان روحیه و اراده برای جنگیدن	۱۱
۰.۰۵۹۵	منابع فراوان و نسبتاً ارزان قیمت نفت و گاز عراق	۹
۰.۰۴۶۲	حمایت ضعیف مردم عراق از حکومت و ارتش در برابر تهاجم خارجی	۱۳

وزن	شرح	عامل
۰.۰۴۵۸	نارضایتی شدید اکثریت مردم از حکومت صدام و حزب بعث	۱۲
۰.۰۳۶۰	حاکمیت سیاسی و نظامی ضعیف و ناقص حزب بعث بر سرزمین و فضای عراق (تشکیل خطوط حمایتی از اکراد در شمال ۳۶ درجه و از شیعیان در جنوب ۳۲ درجه)	۱۷
۰.۰۳۴۶	وابستگی شدید صنایع نظامی عراق به خارج از کشور	۱۴
۰.۰۳۱۸	تأثیرگذار نبودن عراق بر اقتصاد جهانی	۷
۰.۰۳۰۱	ناکارآمدی حکومت بعث عراق در اداره مردم و کشور عراق	۱۰
۰.۰۲۰۲	عدم امکان تأمین نیازهای ضروری به دلیل وجود تنگنای ژئوپلیتیکی و عدم همراهی و همکاری همسایگان با عراق	۱۶
۰.۰۱۵۰	حمایت علنی گروه‌های معارض عراقی از مداخله بیگانگان در تهاجم نظامی جهت سرنگونی حکومت صدام	۱۵

ه- نتیجه‌گیری و پیشنهاد

(الف) نتیجه‌گیری

بازدارندگی راهبردی است که طی آن یک قدرت، از تهدید به انتقام‌گیری، برای ممانعت از حمله دشمن استفاده می‌کند. ایده بازدارندگی به اندازه خود جنگ قدمت دارد. مطابق نظر سردار سلامی با توجه به توان‌مندی‌های نظامی طرفین، دو نوع بازدارندگی متقارن و نامتقارن قابل بحث است. در بازدارندگی نامتقارن، موازنه وحشت اساس توازن خواهد بود و در آن از الگوها، روش‌ها و سخت‌افزارهای ناهمگون، ناهمجنس و متفاوت استفاده می‌شود.

بدون تردید همجواری و همسایگی با کشور عراق تأثیر زیادی بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال این منطقه داشته و دارد. بررسی کارکرد راهبرد بازدارندگی این کشور در جنگ سال ۲۰۰۳ م با ایالات متحده آمریکا کمک مهم و شایسته‌ای در جهت شناسایی این کارکرد اعم از شرایط، زمینه‌ها و بستریهایی که منجر به تهدیدات و فرصت‌ها می‌شود را برای مسئولین و نظره پردازان دفاعی جمهوری اسلامی ایران فراهم می‌نماید.

سیر حوادث پیش از آغاز جنگ بین عراق و آمریکا در سال ۲۰۰۳ م و همچنین الگوی بازدارندگی مورد استفاده در آن، مبین این مطلب است که به دلیل عدم درک صحیح صدام و همراهان وی از تهاجم قریب الوقوع آمریکا و متحدین به این کشور، بازدارندگی مؤثری توسط عراق علیه ائتلاف

به نمایش گذاشته نشد.

در نهایت با توجه به مطالعات انجام شده از میان عوامل گوناگون اثرگذار در اعمال جنگ پیشگیرانه آمریکا علیه عراق در سال ۲۰۰۳ م؛ که موجب شکست راهبرد بازدارندگی صدام گردید، در بعد داخلی عوامل اثرگذار زیر به ترتیب اهمیت احصا گردید:

- ۱- اعمال تحریم‌های گسترده و طولانی مدت علیه عراق در اثر صدور قطع‌نامه‌های متعدد شورای امنیت سازمان ملل. (حداصل دو جنگ ۱۹۹۱ م و ۲۰۰۳ م)
- ۲- موقعیت ارزشمند ژئوپلیتیکی عراق در منطقه آسیای جنوب غربی و اراده آمریکا برای تسلط و حاکمیت بر آن
- ۳- ناتوانی و ضعف ارتش عراق برای مقابله با تهاجم آمریکا و فقدان روحیه و اراده برای جنگیدن
- ۴- منابع فراوان و نسبتاً ارزان قیمت نفت و گاز عراق
- ۵- حمایت ضعیف مردم عراق از حکومت و ارتش در برابر تهاجم خارجی
- ۶- نارضایتی شدید اکثریت مردم از حکومت صدام و حزب بعث
- ۷- حاکمیت سیاسی و نظامی ضعیف و ناقص حزب بعث بر سرزمین و فضای عراق (تشکیل خطوط حمایتی از اکراد در شمال ۳۶ درجه و از شیعیان در جنوب ۳۲ درجه)
- ۸- وابستگی شدید صنایع نظامی عراق به خارج از کشور
- ۹- تأثیرگذار نبودن عراق بر اقتصاد جهانی
- ۱۰- ناکارآمدی حکومت بعث عراق در اداره مردم و کشور عراق
- ۱۱- عدم امکان تأمین نیازهای ضروری به دلیل وجود تنگنای ژئوپلیتیکی و عدم همراهی و همکاری همسایگان با عراق
- ۱۲- حمایت علنی گروه‌های معارض عراقی از مداخله بیگانگان در تهاجم نظامی جهت سرنگونی حکومت صدام

(ب) پیشنهاد

- (۱) تحقیقی پیرامون رویکردهای جدید ایالات متحده آمریکا بعد از رویکرد جنگ پیشگیرانه و ره‌نامه عملیات پیش‌دستانه انجام گیرد.
- (۲) تحقیقی پیرامون امکان اعمال جنگ پیشگیرانه علیه ج.ا.ایران در میان‌مدت انجام گیرد.

فهرست منابع:

- ۱ - فارسی
- آقایی، بهمن و علی بابایی، غلامرضا، (۱۳۶۶) فرهنگ علوم سیاسی. ج: ۳. تهران: نشر ویس
- ازغندی، علیرضا، نظام بین‌المللی؛ (۱۳۷۰)، بازدارندگی و همپایگی استراتژی، تهران: نشر قوس
- ازغندی، علیرضا؛ و روشندل، جلیل؛ (۱۳۷۴)، مسائل نظامی و استراتژی معاصر، تهران: انتشارات سمت
- اشرفی‌ریزی، حسن؛ و کاظم‌پور، زهرا؛ (۱۳۶۸)، مفهوم جغرافیای سیاسی اطلاعات، تهران: نشر چاپار
- افشردی محمدحسین، نوروزانی شهرام و نوشادی رضا، (تابستان ۱۳۹۳)، کارکرد الگوی بازدارندگی طالبان در جنگ پیشگیرانه امریکا علیه افغانستان در سال ۲۰۰۱ (با تأکید بر عوامل داخلی افغانستان)، فصلنامه دفاعی استراتژیک، سال دوازدهم، شماره ۵۶، دعا
- امیدوارنیا، محمدجواد؛ (۱۳۸۱)، امنیت در قرن بیست و یکم، تهران: نشر دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی
- پوررضا، سعید، (۱۳۸۵)، سیاست نفت: حضور نظامیان ایالات متحده در خاورمیانه، تهران: ماهنامه نگرش راهبردی، شماره ۷۵ و ۷۶
- تهامی، سید مجتبی، (۱۳۸۴) امنیت ملی (جلد اول)، تهران، انتشارات سازمان عقیدتی سیاسی ارتش ج.ا.
- تهامی، سید مجتبی، (۱۳۷۶)، امنیت ملی دکترین و سیاست‌های دفاعی و امنیتی ج: ۱. تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی
- دوئرتی، جیمز؛ (۱۳۷۲)، نظریه‌های متعارض در روابط بین‌الملل، علیرضا طیب و وحید بزرگی (مترجمین)، تهران: قوس، جلد دوم
- سلامی، حسین، (۱۳۸۵)، ماهیت استراتژی نظامی، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی
- شارپ، جین، (بهار ۱۳۷۲)، دفاع مبتنی بر غیرنظامیان، دکتر علی اصغر زرگر (مترجم)، تهران: دانشگاه امام حسین (علیه السلام)، مجله سیاست دفاعی، سال اول، شماره ۲،

- فریدمن، لارسن، (۱۳۸۶)، بازدارندگی، ترجمه عسگر قهرمانپور و غیره، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی
- قاسمی، فرهاد، (۱۳۸۸)، الزامات تئوریک بازدارندگی منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران، تهران: فصلنامه بین‌المللی روابط خارجی، سال اول، شماره سوم
- قدمگاهی، اسماعیل، (۱۳۸۷)، "تئوری بازدارندگی"، تهران: دانشگاه امام صادق (علیه السلام)
- کریمی، حمید، (۱۳۹۱)، بازدارندگی همه‌جانبه (رساله دکتری)، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی
- کالینز، جان‌ام، استراتژی نظامی، (۱۳۸۱)، عبدالحمید حیدری (مترجم)، تهران: دوره عالی جنگ سپاه پاسداران
- لطفیان، سعیده؛ (۱۳۷۶)، استراتژی و روش‌های برنامه‌ریزی استراتژیک، تهران: موسسه‌ی چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه
- مشیرزاده، حمیرا، (۱۳۸۲)، تئوری‌های جدید در روابط بین‌الملل، تهران: دانشکده‌ی علوم سیاسی دانشگاه تهران
- مشیرزاده، حمیرا، (تابستان ۱۳۸۰)، طرح دفاع ملی موشکی آمریکا، تهران: فصلنامه‌ی سیاست خارجی، سال پانزدهم
- ۲ - انگلیسی:

- DOD military dictionary, 2008
- Random house unabridged Dictionary, 1993
- The Nature of General War, HI-1537-BN (Croton-on- Hudson, NY: Hudson Institute, November 5, 1971), 5 (Chart 2).
- Robert G. Joseph and John F. Reichart, Deterrence and Defense in a Nuclear, Biological, and Chemical Environment (Washington: National Defense University Press, 1999).
- Wikipedia, the free encyclopedia.htm, 2009

